

Limburg, wilder dan je denkt

Aansprekende, onverwachte, spannende en bijzondere diersoorten leven, zonder dat we het weten, bijna in de Limburgse achtertuinen. In deze serie zal **Frank Heinen** die soorten beschrijven. Hij wordt hierbij ondersteund door ARK Natuurontwikkeling. De serie eindigt met een prijsvraag, waarmee een safari door eigen provincie is te winnen.

Vandaag aflevering 2.

DE OPMARS VAN DE ZWARTE

ooievaar

De 'gewone' witte ooievaar is een van de herkenbaarste vogels in het Nederlandse soortenpalet. Bovendien is het een dier dat een prominente rol speelt in ons cultuurhistorisch erfgoed als de symbolische bringer van nieuw leven. Maar nog opvallender - en misschien zelfs nog mooier - is de zwarte ooievaar, een vogelsoort die al in 1758 besproken werd door Carl Linnaeus in zijn standaardwerk Systema Naturae.

De zwarte ooievaar is een grote, waterminnende vogel met een felrode snavel, rode poten, een gitzwarte kop, zwarte vleugels en een donkere hals. De buik en borstpartij zijn wit. Er is amper sprake van uiterlijk verschil tussen de twee geslachten, al zijn de mannetjes wel groter dan hun vrouwelijke evenknieën. Het verenkleed van jonge dieren lijkt op dat van hun ouders, al zijn de jonkies eerder donkerbruin van kleur en missen hun snavel en poten nog de rode kleur die zo in het oog springt bij de volwassen vogels. Het verspreidingsgebied van de zwarte ooievaar loopt van Noordwest-Europa tot en met Zuid-Afrika. In de zomer vind je de zwarte ooievaar vooral in Oost- en Centraal-Azië en Oost- en Centraal-Europa. In de winter trekken de vogels naar Afrika en de zuidelijke delen van het Aziatische continent. In zuidelijk Afrika is de zwarte ooievaar een standvogel, die het hele jaar door (in bescheiden aantallen) bewonderd kan worden. Op hun lange trektochten maken de grote vogels vooral gebruik van thermiek, om met succes en op een energiezuinige manier grote afstanden te overbruggen.

In Limburg is de zwarte ooievaar een vrij zeldzame doortrekker. In mei en augustus worden de markante vogels het vaakst gezien, maar ze broeden al eeuwen niet meer binnen onze lands- en provinciegrenzen. Dat heeft deels te maken met het ontbreken van voldoende geschikte leefgebieden. De zwarte ooievaar houdt namelijk van ooi- en broekbossen, landschapstypen die in de

twintigste eeuw op veel plaatsen verdwenen. Maar het goede nieuws is dat de soort de laatste jaren weer steeds regelmatig wordt gezien, een ontwikkeling die nauw samenhangt met de uitvoering van diverse natuurontwikkelingsplannen in de Nederlandse rivierengebieden. In de Gelderse Poort (regio Arnhem-Nijmegen) zijn bijvoorbeeld verwoede pogingen gedaan om de zwarte ooievaar weer als broedvogel te verwelkomen, onder meer door boerengrasland en akkers om te vormen tot bloemrijke graslanden, ruigtes, struwelen en jonge bossen. In Limburg worden de dieren vooral gespot in de Mariapeel, Groote Peel en het Nederweertse natuurgebied De Banen, een pareltje dat ook deel uitmaakt van het Europese Natura 2000-netwerk. Daarnaast duiken ook soms pleisteren-

de vogels op in het Haeselaarsbroek (Echt en De Hamert). De belangstelling van de zwarte ooievaar voor De Banen is niet zo verrassend, want het gebied en het nabijgelegen Sarsven vormen landschappelijk gezien geschikte rustplekken voor pleisterende vogels. Dit is vooral te danken aan de combinatie van moerasbos, water en open grasvlaktes. De Peelgebieden zijn interessant dankzij een groot voedselaanbod (amfibieën, hondsvissen), de ondiepe (regelmatig opdrogende) plassen en de nodige rustplekken. Het grensoverschrijdende natuurpark Kempen-Broek biedt volgens expert Ger van den Oetelaar (ARK) uitstekende kansen voor een definitieve vestiging van de zwarte ooievaar: "Deze doet het momenteel goed in Europa en hij komt steeds dichterbij onze grenzen tot

broeden. Kempen-Broek voldoet aan vele eisen die het dier aan zijn leef- en broedgebieden stelt. De zwarte ooievaar is een bewoner van vochtige bossen en broedt in bomen. Het Wijffelterbroek en Stramproyerbroek zijn prachtige, vochtige broekbossen die groot genoeg zijn en voldoende voedsel herbergen voor deze prachtige dieren. De natuurkern van het grenspark Kempen-Broek is groot en divers genoeg om aan een aantal broedparen onderdak te bieden. Niet voor niets zijn andere zeldzame soorten zoals de grauwe klauwier, de grote weerschijnvlinder en de boomkikker inmiddels vaste bewoners van het gebied. De kans is dus groot dat de zwarte ooievaar op redelijk korte termijn terugkeert als broedvogel in deze regio."

De vogels die onze contreien aandoen zijn overigens wel meestal solitaire bezoekers of vormen kleine groepjes. „In grote aantallen worden de zwarte ooievaars hier eigenlijk nooit gezien. De grootste groep die ik zelf ooit heb gezien bestond uit zeven vogels. Een prachtige waarneming, waar ik nog steeds met genoegen aan terugdenk”, vertelt Van den Oetelaar trots. In hun broedgebieden in Oost-Europa zie je volgens hem hetzelfde patroon. „Ook daar zijn zwarte ooievaars zelden te zien in grotere groepen, behalve in de trektijd wanneer ze net als gewone ooievaars samenscholen.” De grootste aantallen vind je als de dieren tijdens hun tocht naar zuidelijkere oorden de Bosporus of Gibraltar oversteken. Omdat zwarte ooievaars grotendeels afhankelijk zijn van warme luchtballen (thermie) die boven land ontstaan, kiezen ze massaal deze nauwe punten om de Middellandse Zee te overbruggen. Voor de aantrekkingskracht van het natuurpark Kempen-Broek zou het volgens Van den Oetelaar gunstig zijn als de zwarte ooievaar het gebied uitkiest als vaste broedstek. „Het park is nu al geliefd onder vogelaars, omdat er goede kansen zijn om zwarte ooievaars te spotten. Een broedpaartje zou een extra reden zijn om het Kempen-Broek te bezoeken.”

Feiten over de zwarte ooievaar

- De zwarte ooievaar is circa 122 centimeter hoog en heeft een vleugelspanwijdte van 145 tot 155 centimeter. Een volwassen vogel weegt ongeveer drie kilo.
- Zwarte ooievaars bouwen hun takkennesten in bomen en voelen zich thuis in broekbossen.
- De zwarte ooievaar broedt in Europa vooral in het midden en oosten van het continent. De dichtstbijzijnde broedpaartjes vanuit Limburgs oogpunt bevinden zich in de Waalse Ardennen.
- De legsel van de zwarte ooievaar bestaan doorgaans uit twee tot zes eieren. In tijden van voedsel-schaarste doodt het moederdier soms kuikens om zo te garanderen dat het sterkste jong overleeft.
- De zwarte ooievaar is hoofdzakelijk een viseter, maar versmaadt ook amfibieën en insecten niet.

foto Peter Hoppenbrouwers